

BAJUSZ ORSOLYA

A művészet kortárs kihívása¹

Esszémben egy kihívásra fókuszálok: művészet intézményen kívül. Tágabban művészet és politika egybeolvadása. Nem látok a jövőbe, nem tudom mi lesz, ezért a saját szakterületemmel kapcsolatban írom le, minek látom az értelmét, és ezen keresztül reflektálok az elmúlt két évre.

A járvány vagy inkább a járvány kapcsán történő tömegmanipuláció és tömegpszichózis, az államokat sakkban tartó biohatalmi lobbik zsarnokoskodása megmutatta, hogy mi történik, ha vakon bízunk korrupt szakértőkben, ha hagyjuk, hogy a „tudományra” hivatkozva zsaroljanak. Milyen egy lezárt, sterilizált világ. Azt, hogy a pszichopátia létező dolog. Az oltatlanok megbélyegzése marketingeszköz volt,² a vírust laboratóriumban csinálták, sőt, egy a Moderna által 2016-ban szabadalmaztatott fehérjeszekvencia van benne,³ a maszkhordás nem evidenciaalapú intézkedés,⁴ a lezárások nem állították meg a covidot,⁵ az oltottak is elkapják és terjesztik a vírust.

‘Járvány után’ helyett inkább háború utánról beszélnék, mert ami a covid kapcsán történt, egy háború volt. Vaskori háború helyett szilíciumkori háború. Biohatalmi alapú átrendeződés, globális értékláncok elszakadása. Tágabb folyamatok részeként, de átrendeződik a média és a kulturális szféra is: print helyett online, művészek helyett aktivisták.

A print média neked volt termék, az online média téged ad el. A művészek új dolgokat hoznak létre, teret kreálnak tapasztalásnak és érzésnek, az aktivisták példát mutatnak, hogyan kell megélni valamit. Kreativitás, kultúra helyett a moralitás a disztinválódás terepe, vagyis moralitásdrámák az erkölcs nevében, de minden erkölcsi határt áthágyva. Társadalmi szinten a vallásháborúk korát idéző kollektív pszichózis. Új inkvizíció, a cancel culture. Ami egyébként kartellezés, és nemcsak undorító, hanem versenyellenes. Morális keretbe terelnek érdekellentétet, hálózatban szerepeket leosztva támadnak egyet.

¹ The project is co-financed by the Governments of Czechia, Hungary, Poland and Slovakia through Visegrad Grants from International Visegrad Fund. The mission of the fund is to advance ideas for sustainable regional cooperation in Central Europe. This publication is the part of the project “RETURN TO THE FUTURE – art, culture and new media in Central Europe after the pandemic”. / A projekt a cseh, a lengyel, a magyar és a szlovák kormány közös támogatásával jött létre a Nemzetközi Visegrádi Alap pályázata keretében. Az Alap küldetése az, hogy elősegítse a fenntartható regionális együttműködés eszméit Közép-Európában. A fenti közlés a „Viszsa a jövőbe – művészet, kultúra és új média a Közép-Európában a világjárvány után” című projektum része.

² https://nakedemperor.substack.com/p/why-anger-towards-the-unvaccinated?fbclid=IwAR1AtoVUxBnn_6CIAEY94S_s1EKJ2P6DWb3chqL258QIdiArsLWZGFli7gw

³ <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fviro.2022.834808/full>

⁴ <https://swprs.org/face-masks-evidence/>

⁵ <https://www.washingtonpolicy.org/publications/detail/comprehensive-research-finds-that-lockdowns-dont-work>

Az egész hiányból fakad: nincs jövő, nincs lelkesedés. A hiány mellett érdek: máshol tart a tudomány, mint ami a politikai és gazdasági lobbik érdeke. Lehet, hogy azért kellett az egész világot egy vírussal karanténba terelni és lezárni, mert az addigi működése fenntarthatatlan volt – és azért lehetett ezt megtenni ilyen sokáig, mert sokan nem találtak okot kimenni a karanténból.

A modernitás horizontja a jövő VOLT, és nincs jövő. Lineáris idő van előre, de nincs jövőkép a horizonton.

A test belseje az új horizont (keresd a vírust, nézgesd a dns-t) vagy a hipertér. Az UFO-leleplezések kapcsán az volt az első gondolatom, hogy miért nem tör ki a tömegpánik? Mert már kitört, csak maszkkal befogják az emberek száját, és kitiltják őket az utcáról.

Ez már nem egy racionális, szekuláris világ, és ezért amit művészetnek nevezünk eddig – és ami az újkor óta létezik egyáltalán – nem létezhet úgy, ahogy eddig.

Az eddigi művészet egy mix volt: voltak benne antik és keleti kultuszok elemei, egyszerre formalizmusokkal és modernizmussal. Ahogy megszólalt, egyszerre lehetett logos, pathos, ethos. Elmondta, elmutogatta, tudatta, mi van a világban, hogyan működik a világ, hogyan élj a világban, és közben jöttek az érzések. Nemcsak a jelölt volt leválasztva a jelölőről, hanem mindezek egyszerre érzést közvetítettek. Érzés volt leválasztva közvetlen tapasztalásról, aztán már minden csak diskurzus maradt és reprezentáció. A kritikai nyelv pedig zsonglőrködött a tőkékkel, mintha absztrakciók adottan léteznének. Nem lehetett igazán energiáról és érzésről beszélni. A kritikai nyelv elrejtette ezt a szintet. Talán a kritika műfaja se élt igazán: valami félfeudális modell szerint kifejezték az emberek a hűségüket írott formában vagy digitális szimbólumokkal.

A nincs jövő helyett azt kellett volna írnom: nincs progresszió. Jövő mindig van, valami lesz, és nincs megírva előre, mi. Művészet is lesz. Mindig lesz érzés, ami nem talál keretet írásban és beszédben, mindig lesz tapasztalat, amit nem lehet elmondani, csak átadni vagy megmutatni. És mindig lesznek emberek, akik értik ezt a fajta közvetítést. Vannak sajátos karakterisztikái: nincs szintaxisa, közvetlenebbül dolgozza fel az agy, mint a szöveget. Bizalom kell hozzá, mert félreérthető. És mert újdonság, nem tudja az ember, ki hogyan fog reagálni.

A médiatechnológia megváltozásával az érzékelés, az információ befogadása is megváltozott. Magyarán senki nem nézeget képeket a falon. A művészet kikerült az intézményeken kívülre, és sokszor a piacon kívülre is, ha nincs tárgyasult produkuma.

Ettől még művészet marad. Azt látom a legnagyobb dilemmának, hogy nincs te-repe a művészetnek, mert nincsenek határok. A járvány teljesen világosan megmutatta, hogy igen, a média behazudik az arcodba, az NGO-szektor pedig kiterjesztett imperializmus. És a médiával és az NGO-ippal összeforrt a művészet (a művészet nem piacból finanszírozott szegmense) mint reprezentáció-ipar. Állami pénzek is vannak, pénz nélkül is van művészet, csak éppen ez egy hálózat. Együtt jártál velük iskolába, a rokonaid rokonai, együtt dolgoztál velük. És ráadásul a hálózatok kiterjesztésére embereket foglalkoztatnak („párbeszédet kezdeményezni”). Vannak,

akiknek az a munkája, hogy lincseljenek („érzékenyítés”). Sok a vámszedője a művészetnek.

Határt kellene nekik húzni. A művészek álljanak be politikai mozgalmakba, az 2013-ban volt. Ez legyen a múlt, és el is mondom, milyen volt, mivel sajnos politika és művészet összefonódását személyesen megtapasztaltam. Talán nem sajnos, azért nagy kaland volt. A történet dióhéjban az, hogyan tettek meg bűnbaknak azokat, akiknek sértettem az érdekeit, és akik kihasználtak, ‘részvételiség’, ‘feminizmus’ és hasonló címszavakkal hogyan várták tőlem, hogy szentként, sőt mártírként tűrjek, majd pedig ők hajszoltak csűrhébe verődve a legkegyetlenebbül. Főszerep korunk horrorjában. Nagyon metál volt. Az elismerés legmagasabb formája. Üldöztek, és ezzel követtek.

Régen (talán éppen 2013-ban) olyan lelkes és idealista voltam, hogy azt hittem, a feminizmus annak terepe, hogy a poszthumanizmus és a kritikai elméletek valami praxissá, megélt tapasztalattá váljanak, csak éppen volt egy nagy probléma: a „feminizmus”, amibe bekerültem, pártok és lobbik holdudvara volt.

Aztán a következő csavar az, hogy ki akart igazán kicsinálni. Nem, nem a NER. Voltak bírósági ügyek, cenzúra, fenyegetések, de semmi igazán extrém. Alapvetően ügyvédek leveleztek intézményekkel. Mindez egészen kiszámítható volt – amíg el nem követtem a „morális bűnt”, hogy kiröhögtem az identitárius dogmákat. Onnantól szabad préda voltam, és egyre eszkalálódott a helyzet. A történetek szintjén valójában abszurd és kicsinyes dolgokról van szó, de a dinamika pszichotikus volt: bűnbakképzés, a nekem ártók áldozatként pózolása, minden gátlás nélküli hazudozás, valóságátírás.⁶ Igen, többet kaptam azért, mert ellentmondtam identitárius dogmáknak, mint egy „abortusz reklámozásáért” cenzúrázott weboldalért vagy azért, hogy egy 30 m-es „anyaszomorító” feliratú molinóval felmáztunk a Várkert Bazár tetejére, és megtrollkodtuk a kormánypolitikusok és a világ vezető fundamentalistái világkongresszusát.

Volt még egy csavar: néhány „barátom” és „szövetségesem” szadistább és pszichotikusabb volt, mint az internet válogatott pöcegödreiből összeverődött lincselő csűrhe, mivel azt akarták, hogy mindezt szentként (vagy inkább lábtörlőként) viseljem, tehát ne veszélyeztessem a hálózatépítési törekvéseik és a feminista mozgalom (saját magának képzelt) morális fölényét. Volt, aki élvezte a hajszát – a vérszag igazibb volt, mint amit „kulturának” és „művészetnek” kellene képzelnünk belpesten.

A „művészet” számukra alapvetően a magakelletés rituáléinak terepét jelentette, ahol ezek az emberek „kulturális tőkét” szereznek (mindezt egyszerre a magyar neoavantgárd miszticista és szabadságra törekvő hagyományaival). Az egész közeg annyira tekintélyelvű volt (beágyazódva a régi pártállami nomenklatura-hálózatok-

⁶ Nina Power idézve: „There are those people who – out of fear, a desire for simplicity, a need to bolster one’s own group standing or individual position – will think nothing of sacrificing another for a transgression, real or imputed. The internet especially allows for a ‘bloodless’ sacrifice, though we know the consequences can be real, material – job losses, the police knock on the door, social shunning, suicide. These reporters, information-gatherers, spies, inquisitors, paranoid interpreters, prosecutors and punishers are by definition on the side of the law and the police, perhaps even especially when they think they are not.” (<https://ninapower.net/2019/04/06/cancelled/>)

ba), hogy sokan azt gondolták a „kulturális tőke” egy objektíven létező valuta, amelyet megfelelő befektetéseken keresztül lehet megszerezni. A kritikai elméleteket a saját autoriter kognitív kereteikbe adaptálták, és szélsőséges szociálkonstruktivistákká váltak. Állandóan azt hallgattam, hogy „minden politika”, és azt hittem, ezt azt jelenti, hogy minden mögött működik ideológia. Nem, ez azt jelentette, hogy minden a hatalomért való törtetés. Találkoztam a „kritikai konstruktivistákkal”, akiktől Bruno Latour szeretett volna megóvni mindenkit: a társadalmi milió, ahol konszenzus van abban, hogy minden társadalmi kapcsolatot a hatalom strukturál, és a „társadalmi” nem más, mint a dominancia, a legitimáció, a fetiszizálás, az eldologi-asodás egymásra ható erőtere.

Azok az emberek, akik ebben a közegben voltak a legfőbb „aktivisták”, megpróbáltak művészként tetszelegni, de valójában nem voltak soha a helyi művészeti színtér részei, és attól függetlenül tűntek fel, eredendően pártokhoz kapcsolódva. Azok voltak, amik: lobbisták, ügynökök, akik eljátszották, hogy a tevékenységük politikán kívüli létszférák része. Feladatuk a politikai mozgósítás depolitizálása volt, és a kortárs művészet eszköztárát és diskurzusait erre a célra használták. Társadalmi munka és hasonló, erkölcsileg felsőbbrendű célok égíse alatt a naiv és lelkes embereket hálózatokba szervezték, és nyíltan erőforrásként kezelték. Például az Auróra ‘közösségi ház’ padjait egy intermédiás osztály ácsolta művésztelepen, egyetemi kreditért. Ebben a közösségi házban én az önkéntesek között 3 halálesetről tudok, és mind a három kapcsolódik a ‘közösséghez’. A művészet politikai eszközzé tételével művészeti iskolák, kreatív ipari munkák, kiállítások és házibulik után az embereket egy viperafészekbe dobták, politikai pártok holdudvarában sertepertelő, hataloméhes pszichopatákkal, lobbistákkal, a kommunista nómenklatúra örökösivel – és el kellett játszani, hogy sisterhood, barátok leszünk, és ment a prédikáció a párbeszédre és az együttműködésre! Mindez meglocsolva a budapesti belvároshoz illő mennyiségű alkohollal. A hatás kiszámítható volt – öngyilkosságok sora, megőrült emberek, pszichotikus és fojtogató társadalmi közeg.

De hogy lehet, hogy a tekintélyelvű, felfele nyaló, lefele taposó cselédmentalitásúak valaha is a kritikai elméletek vagy kortárs művészet közelébe kerültek? Azért, mert ingyen kapták meg, ami nekik nincs, és amire áhítoznak. Ingyen munkaerő, ingyen kreativitás! Roland Barthes is megmondta, hogy a szerző halott, tehát akár még te is lehetsz a szerző! Eljátszhatod, hogy több vagy, mint vagy. Ezek az emberek korábban engem arra használtak, hogy „kulturális tőkét szerezzenek”, a médiában szerepeljenek, kiállításmegnyitón pávaskodjanak, turbózzák a CV-jük. A logika az volt, hogy a szerző meghalt (Roland Barthes: “La mort de l’auteur”) – tehát nyugodtan tegyél úgy, mintha a szerző te lennél. Bármely marketinges megmondaná, hogy ne vágj ingyen haját, én pedig sokkal értékesebb dolgokat csináltam ingyen: portfóliót, karriert, elismerést embereknek. Gyűlöltek érte. Nem ismernek nagylelkűséget, mivel nekik nincs mit adniuk, és utálni fognak azért, ami neked van, és amit naivan megosztasz. A kortárs művészet a szubjektivitás instrumentalizálásának eszköze. A lobbik és a belvárosi gonosz kislányok egyaránt úgy gondolták, hogy ez az emberek eszközként használatát jelenti – szabadrablást szociopatáknak. A gyakorlatban így néz ki művészet és politika összefonódása. Ha ész nélkül, mindenkivel hálózatot építünk.

A múltra szoktam gondolni, hogy az őseink elkergették az imperialisták szálláscsnálóit, sőt, az összes birodalmat (törököket, németeket, szovjeteket) innen, vagy legalább lázadtak ellenük. Az őseink mi vagyunk.

Nem diskurzus, nem reprezentáció, hanem testet öltött tudat. Az élet formái, megtestesült energia. Nem reprezentáció, nem identitás. Nem társadalmi interakciók szintjén létező, újramevert és újrameverhető kódok összessége. A művészet is több ennél. Nem kell minden sóvár irigy libának értenie, és nem kell mindenkinek mindenben részt vennie. Ez egy sötét kor, és nem szociopatákkal kellene haverkodni, nyomorultakat tértigetni, hanem értelmet adni újra az életnek. Nem a legalacsonyabb közös nevezőhöz igazodni. Lerázni NGO-kat, lobbistákat, aktivistákat, és újra fontos dolgokkal foglalkozni. Fegyelmegessék egymást, hogyan kell domestossal mosni a paradicsomot, hova nem szabad maszk nélkül menni, hogyan kell jó embernek lenni, hogyan kell „kulturális tőkét szerezni”. Vannak emberek, akiktől ennyi telik, és ennyire van igényük. Egyébként zseniális ötlet volt, hogy tekintélyelvűek és szociopaták művészek lesznek ‘részvételiségen’ keresztül. Majd sokáig úgy tesznek, és akkor lesz bennük valami emberi. Voltak ilyen elméletek, hogy a szelf performatív, magyarán az vagy, akinek előadod magad. Nem jött be. Nem mindenki művész, és nem mindenki alkalmas művészeknek. Sőt, van, akiből gyűlöletet vált ki a szabadság, eredendően kontrollmániás, szadista, a hatalom érdeklő, nem a művészet, az autonóm ember pedig fenyegetés neki. A teoretikusok, akik 2013-ban kitalálták, hogy álljanak be művészek politikai mozgalmakba, biztos nem láttak még ilyen embereket. Amíg közel nem kerültem a politikához, én sem, aztán a covid alatt mind előbújtak a büntető-fegyelmegző-parancsolgató bokraikból. A covid megmutatta, mennyi hatalommániás szociopata van, és milyen veszélyesek hálózatba tömörülve. Előtte viszonylagos bőségben és békében éltünk, és lett volna bárkinek lehetősége művészettel, kultúrával foglalkozni. Van, aki nem érti, és nem érdeklő, csak annyit ment át, hogy ‘kulturális tőke’ (mintha adottan léteznének analitikus eszközök).

Egy poszthumán világban hálózatok vannak, és nincs visszaút a múltba. De azt megválogathatjuk, kivel akarunk egy hálózatban lenni, és meg is kell válogatnunk.

Összefoglalva, az autonóm művészetet tekintem a jövőnek, a politika és művészet erőltetése pedig legyen a múlt.

Szirtes János:Hűség